

387**OBWIESZCZENIE PREZESA RADY MINISTRÓW**

z dnia 14 maja 1996 r.

w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy — Ordynacja wyborcza do rad gmin.

1. Na podstawie art. 14 pkt 2 ustawy z dnia 29 września 1995 r. o zmianie ustawy o samorządzie terytorialnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 124, poz. 601) ogłasza się w załączniku do niniejszego obwieszczenia jednolity tekst ustawy z dnia 8 marca 1990 r. — Ordynacja wyborcza do rad gmin (Dz. U. Nr 16, poz. 96), z uwzględnieniem zmian wprowadzonych:

- 1) ustawą z dnia 10 maja 1991 r. o zmianie ustawy — Ordynacja wyborcza do rad gmin (Dz. U. Nr 53, poz. 227),
- 2) ustawą z dnia 28 maja 1993 r. — Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 45, poz. 205),
- 3) ustawą z dnia 29 września 1995 r. o zmianie ustawy o samorządzie terytorialnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 124, poz. 601),

4) ustawą z dnia 22 września 1995 r. o zmianie ustawy — Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 132, poz. 640),
oraz zmian wynikających z przepisów ogłoszonych przed dniem wydania jednolitego tekstu.

2. Podany w załączniku do niniejszego obwieszczenia jednolity tekst ustawy nie obejmuje:

- 1) art. 115, 117, 118, 119 i 121 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. — Ordynacja wyborcza do rad gmin (Dz. U. Nr 16, poz. 96), które stanowią:

„Art. 115. 1. W wypadkach, w których w dniu wejścia w życie niniejszej ustawy w dwóch jednostkach terytorialnych stopnia podstawowego działa wspólna rada narodowa miasta i gminy, wybiera się wspólną radę gminy i miasta

według zasad określonych w art. 8 ust. 1 i w innych przepisach niniejszej ustawy odnoszących się do wyborów w jednomandatowych okręgach wyborczych.

2. Dla przeprowadzenia wyborów, o których mowa w ust. 1, powołuje się wspólną terytorialną komisję wyborczą.
3. Liczbę radnych w radach, o których mowa w ust. 1, ustala się odpowiednio do łącznej liczby mieszkańców obu jednostek terytorialnych”.

„Art. 117. 1. Jeśli przy zastosowaniu zasad przewidzianych w art. 11 ust. 2 i ust. 3 oraz art. 13 dla ustalenia okręgów wyborczych zachodziłaby w uzasadnionych wypadkach konieczność zwiększenia lub zmniejszenia liczby radnych wybieranych do poszczególnych rad, wojewódzki komisarz wyborczy może w pierwszych wyborach do rad gmin zarządzonych na podstawie niniejszej ustawy ustalić odmienną niż przewidziana w ustawie o samorządzie terytorialnym liczbę radnych wybieranych do danej rady.

2. W wypadkach, o których mowa w ust. 1, liczba radnych może być ustalona w granicach:
  - 1) od 12 do 16 radnych — dla gmin do 4 000 mieszkańców,
  - 2) od 16 do 20 radnych — dla gmin do 7 000 mieszkańców,
  - 3) od 18 do 24 radnych — dla gmin do 10 000 mieszkańców,
  - 4) od 20 do 26 radnych — dla gmin do 15 000 mieszkańców,
  - 5) od 22 do 28 radnych — dla gmin do 20 000 mieszkańców,
  - 6) od 26 do 32 radnych — dla gmin do 40 000 mieszkańców.

Art. 118. 1. W pierwszych wyborach do rad gmin zarządzonych na podstawie niniejszej ustawy:

- 1) uprawnienia zarządu gminy (miasta), o których mowa w art. 14 ust. 1, art. 16 ust. 1 i art. 32, wypełniają właściwe prezydium rad narodowych stopnia podstawowego,
- 2) obowiązki zarządu gminy (miasta), o których mowa w art. 82, wypełniają odpowiednio prezydenci miast, naczelnicy gmin lub miast bądź naczelnicy miasta i gminy,
- 3) przez właściwe organy administracji, o których mowa w art. 17 i art. 37, rozumieć należy wojewodów oraz dotychczasowe terenowe organy administracji państwowej stopnia podstawowego.

2. W odniesieniu do plakatów lub ulotek wyborczych, które spełniają warunki przewidziane w art. 56, nie mają zastosowania przepisy ustawy z dnia 31 lipca 1981 r. o kontroli publikacji i widowisk (Dz. U. Nr 20, poz. 99, z 1983 r. Nr 44, poz. 204, z 1984 r. Nr 5, poz. 24, z 1987 r. Nr 37, poz. 209 oraz z 1989 r. Nr 34, poz. 178 i 186).

Art. 119. Ilekroć w przepisach niniejszej ustawy jest mowa o wojewodzie, przepisy te odnoszą się również do prezydenta miasta stołecznego Warszawy, miasta Krakowa i miasta Łodzi.”

„Art. 121. 1. Kadencja rad narodowych wybranych dnia 19 czerwca 1988 r. upływa z dniem 30 kwietnia 1990 r.

2. Pierwsze wybory do rad gmin po wejściu w życie niniejszej ustawy powinny być zarządzone nie później niż w dniu upływu kadencji rad narodowych.”;

2) art. 2 ustawy z dnia 10 maja 1991 r. o zmianie ustawy — Ordynacja wyborcza do rad gmin (Dz. U. Nr 53, poz. 227), który stanowi:

„Art. 2. Ustawa wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.”;

3) art. 168 ustawy z dnia 28 maja 1993 r. — Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 45, poz. 205), który stanowi:

„Art. 168. Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od jej ogłoszenia, z tym że:

- 1) art. 164 wchodzi w życie z dniem 27 listopada 1993 r. i z tym dniem traci moc art. 163,

- 2) do zmian w składzie Sejmu i Senatu wybranych w wyborach przeprowadzonych w dniu 27 października 1991 r. stosuje się przepisy ustawy z dnia 28 czerwca 1991 r. — Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej.”;

4) art. 13 ust. 1 i art. 15 ustawy z dnia 29 września 1995 r. o zmianie ustawy o samorządzie terytorialnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 124, poz. 601), które stanowią:

Art. 13. „1. Wybory do rad gmin zarządzane przed dniem wejścia w życie ustawy przeprowadza się na podstawie dotychczasowych przepisów.”

„Art. 15. Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia, z wyjątkiem przepisu art. 37b ustawy wymienionej w art. 1, który wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1996 r.”;

5) art. 9 ustawy z dnia 22 września 1995 r. o zmianie ustawy — Ordynacja wyborcza do Sejmu

Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 132, poz. 640), który stanowi:

„Art. 9. Ustawa wchodzi w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po miesiącu ogłoszenia.”

3. Traci moc obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 11 grudnia 1995 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy — Ordynacja wyborcza do rad gmin (Dz. U. z 1996 r. Nr 17, poz. 85).

Prezes Rady Ministrów: *W. Cimoszewicz*

Załącznik do obwieszczenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 14 maja 1996 r. (poz. 387)

USTAWA

z dnia 8 marca 1990 r.

Ordynacja wyborcza do rad gmin.

Rozdział 1

Zasady ogólne

Art. 1. 1. Ustawa określa zasady i tryb wyboru radnych rad gmin, zwanych dalej radami.

2. Radą miejską w rozumieniu niniejszej ustawy jest rada gminy w mieście.

Art. 2. 1. Wybory są powszechne: prawo wybierania ma każdy obywatel polski, który w dniu wyborów ma ukończone 18 lat.

2. Prawo wybierania przysługuje również osobom, których obywatelstwo polskie nie zostało stwierdzone i nie są obywatelami innego państwa, jeżeli stale zamieszkują w Polsce co najmniej od dwóch lat.

3. Prawo wybierania do danej rady przysługuje osobom, które stale zamieszkują na obszarze działania tej rady.

Art. 3. Nie mają prawa wybierania osoby:

- 1)¹⁾ ubezwłasnowolnione całkowicie lub częściowo prawomocnym orzeczeniem sądu z powodu choroby psychicznej lub niedorozwoju umysłowego,
- 2) pozbawione praw publicznych lub praw wyborczych prawomocnym orzeczeniem sądu lub Trybunału Stanu.

Art. 4. Wybrany w skład rady może być każdy, komu przysługuje prawo wybierania do danej rady.

Art. 5. Wybory są równe — wyborcy biorą udział w wyborach na równych zasadach. Każdemu wyborcy przysługuje jeden głos.

¹⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 29 września 1995 r. o zmianie ustawy o samorządzie terytorialnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 124, poz. 601), która weszła w życie z dniem 18 listopada 1995 r.

Art. 6. 1. Wybory są bezpośrednie — wyborcy wybierają radnych bezpośrednio spośród kandydatów zgłoszonych w okręgach wyborczych.

2. Głosować można tylko osobiście.

Art. 7. Wybory odbywają się w głosowaniu tajnym. W lokalu wyborczym muszą znajdować się pomieszczenia za osłoną, zapewniające tajność głosowania. Karty do głosowania wrzuca się do opieczetowanej urny wyborczej.

Art. 8. 1. W gminie (mieście) do 40 000 mieszkańców radni wybierani są w jednomandatowych okręgach wyborczych. Za wybranego uznaje się kandydata, który uzyskał najwięcej głosów.

2. W mieście powyżej 40 000 mieszkańców radni wybierani są w wielomandatowych okręgach wyborczych. Podziału mandatów pomiędzy listy kandydatów dokonuje się odpowiednio do łącznej liczby głosów oddanych na kandydatów danej listy. Mandaty przypadające dla danej listy otrzymują zgłoszeni na tej liście kandydaci, którzy uzyskali najwięcej głosów.

Rozdział 2

Zarządzanie wyborów

Art. 9. 1. Wybory do rad zarządza się nie później niż na miesiąc przed upływem kadencji rad.

2. Wybory do rad zarządza Prezes Rady Ministrów, wyznaczając datę wyborów na dzień ustawowo wolny od pracy, przypadający w okresie dwóch miesięcy po upływie kadencji.

3. Zarządzenie, o którym mowa w ust. 2, określa dni, w których upływają terminy przewidziane w niniejszej ustawie (kalendarz wyborczy). Zarządzenie ogłasza się w Dzienniku Ustaw najpóźniej w 60 dniu przed dniem wyborów.

Art. 10. Najpóźniej w 50 dniu przed dniem wyborów wojewódzki komisarz wyborczy, na wniosek wojewody, ustala osobno dla każdej gminy liczbę wybieranych radnych odpowiednio do zasad określonych w ustawie o samorządzie terytorialnym.

Rozdział 3

Okręgi wyborcze

Art. 11. 1. Okręg wyborczy obejmuje wyborców zamieszkałych na części obszaru działania rady.

2. Przy ustalaniu okręgów wyborczych należy uwzględnić przestrzenne, ekonomiczne i społeczne uwarunkowania wyznaczające więzi oraz interesy miejscowej wspólnoty obywateli zamieszkujących na obszarze tworzonego okręgu.

3. W gminach na terenach wiejskich okręgiem wyborczym powinno być sołectwo lub kilka sołectw. Podział sołectwa na dwa lub więcej okręgi wyborcze może nastąpić tylko w wypadku, gdy jest to konieczne dla zachowania normy przedstawicielstwa.

Art. 12. 1. W każdym okręgu wyborczym utworzonym dla wyboru rady w gminie (mieście) do 40 000 mieszkańców wybiera się jednego radnego.

2. Dla wyboru rady w mieście powyżej 40 000 mieszkańców tworzy się okręgi wyborcze, w których wybiera się od 5 do 10 radnych.

Art. 13. Przy tworzeniu okręgów wyborczych dla wyboru danej rady należy przestrzegać jednakowej normy przedstawicielstwa, wynikającej z podzielenia liczby mieszkańców gminy (miasta) przez ustaloną dla tej rady liczbę wybieranych radnych. Odstępstwa od tak określonej normy przedstawicielstwa dopuszcza się w granicach 20 procent, jeżeli jest to uzasadnione względami określonymi w art. 11 ust. 2 i 3.

Art. 14. 1. Wojewódzki komisarz wyborczy, na wniosek właściwego zarządu gminy (miasta), ustala odrębnie dla każdej rady:

- 1) granice i numery okręgów jednomandatowych bądź
- 2) liczbę okręgów wielomandatowych, ich granice i numery oraz liczbę radnych wybieranych w każdym okręgu.

2. Zarządzenie wojewódzkiego komisarza wyborczego ustalające okręgi wyborcze ogłasza się w wojewódzkim dzienniku urzędowym oraz podaje do wiadomości wyborców przez rozplakatowanie obwieszczeń najpóźniej w 45 dniu przed dniem wyborów. W obwieszczeniach tych wymienia się również siedzibę właściwej terytorialnej komisji wyborczej.

Rozdział 4

Obwody głosowania

Art. 15. 1. W celu przeprowadzenia głosowania tworzy się obwody głosowania, obejmujące z reguły od 1 000 do 3 000 mieszkańców.

2. Dla wyboru rady w gminie (mieście) do 40 000 mieszkańców obwodem głosowania jest okręg wyborczy. W uzasadnionych wypadkach można tworzyć jeden obwód głosowania dla kilku okręgów wyborczych.

3. W zakładach pomocy społecznej lub zakładach dla inwalidów tworzy się odrębne obwody głosowania, o ile w zakładzie zamieszkuje co najmniej 100 wyborców zameldowanych na pobyt stały.

Art. 16. 1. Właściwa terytorialna komisja wyborcza, na wniosek zarządu gminy, tworzy obwody głosowania, ustalając ich granice i numery, oraz wyznacza siedziby obwodowych komisji wyborczych.

2. Uchwałę terytorialnej komisji wyborczej o utworzeniu obwodów głosowania podaje się do wiadomości wyborców przez rozplakatowanie obwieszczeń najpóźniej w 25 dniu przed dniem wyborów.

Rozdział 5

Spisy wyborców

Art. 17. 1. Organ administracji właściwy dla ewidencji ludności sporządza spisy wyborców zameldowanych w gminie na pobyt stały.

2. Wyborcę nigdzie nie zameldowanego wpisuje się do spisu właściwego dla miejsca aktualnego pobytu na jego wniosek, złożony do organu sporządzającego spis najpóźniej w 7 dniu przed dniem wyborów.

3.²⁾ Spisy wyborców sporządza się na podstawie rejestru wyborców w gminie, prowadzonego zgodnie z zasadami określonymi w odrębnych przepisach.

4. W spisie wyborców wymienia się nazwisko i imię, imię ojca, datę urodzenia i adres zamieszkania wyborcy.

5. Spis sporządza się w 2 egzemplarzach oddzielnie dla każdego obwodu głosowania. W wypadku obwodu głosowania utworzonego dla kilku okręgów wyborczych (art. 15 ust. 2) spisy wyborców sporządza się odrębnie dla każdego okręgu wyborczego. Spis wyborców powinien być podpisany przez osobę odpowiedzialną za jego sporządzenie oraz opatrzony pieczęcią organu, który go sporządził.

Art. 18.³⁾ Państwowa Komisja Wyborcza określa, po porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, wzór spisu wyborców oraz sposób jego sporządzania i aktualizowania.

Art. 19. Najpóźniej w 20 dniu przed dniem wyborów organ, o którym mowa w art. 17 ust. 1, wykląda spisy wyborców do publicznego wglądu w swojej siedzibie na okres 5 dni po 5 godzin dziennie w porze do-

²⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 164 pkt 2 ustawy z dnia 28 maja 1993 r. — Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 45, poz. 205), który wszedł w życie z dniem 27 listopada 1993 r.

³⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 164 pkt 3 ustawy wymienionej w przypisie 2.

godnej dla wyborców, podając do wiadomości wyborców miejsce i godziny wyłożenia spisów.

Art. 20. 1. W okresie wyłożenia spisów wyborców do publicznego wglądu każdy może wnieść do organu, który sporządził spis wyborców, reklamację w sprawie nieprawidłowości spisu.

2. Reklamację wnosi się pisemnie lub ustnie do protokołu.

3. Reklamację rozpatruje się w ciągu 3 dni od daty jej wniesienia.

4. W wyniku rozpatrzenia reklamacji organ, który sporządził spis wyborców:

- 1) uzupełnia lub prostuje spis bądź
- 2) skreśla ze spisu osobę, której reklamacja dotyczy, doręczając jej decyzję wraz z uzasadnieniem, bądź
- 3) pozostawia reklamację bez uwzględnienia, doręczając reklamującemu decyzję wraz z uzasadnieniem.

Art. 21. 1. Od decyzji, o których mowa w art. 20 ust. 4 pkt 2 i 3, składający reklamację bądź osoba skreślona ze spisu może wnieść skargę do sądu rejonowego właściwego ze względu na miejsce sporządzenia spisu. Do skargi należy dołączyć zaskarżoną decyzję.

2. Sąd rozpatruje sprawę w postępowaniu nieprocesowym w składzie jednego sędziego oraz dwóch ławników w terminie 3 dni od daty wniesienia skargi. Postanowienie sądu doręcza się osobie, która wniosła skargę, oraz organowi, który sporządził spis wyborców. Od postanowienia sądu nie przysługują środki odwoławcze.

Art. 22. Po jednym egzemplarzu spisów wyborców przesyła się najpóźniej w 3 dniu przed dniem wyborów przewodniczącym właściwych obwodowych komisji wyborczych.

Rozdział 6

Komisarze wyborczy i komisje wyborcze

Art. 23.⁴⁾ Wybory przeprowadzają:

- 1) Państwowa Komisja Wyborcza utworzona na podstawie odrębnych przepisów,
- 2) wojewódzcy komisarze wyborczy,
- 3) terytorialne (gminne, miejskie) komisje wyborcze,
- 4) obwodowe komisje wyborcze.

Art. 24. 1.⁵⁾ Do zadań Państwowej Komisji Wyborczej należy:

- 1) sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem prawa wyborczego,
- 2) powoływanie wojewódzkich komisarzy wyborczych,

⁴⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 164 pkt 4 ustawy wymienionej w przypisie 2.

⁵⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 164 pkt 1 ustawy wymienionej w przypisie 2.

3) rozpatrywanie skarg na działalność wojewódzkich komisarzy wyborczych,

4) podanie do wiadomości publicznej zbiorczych wyników wyborów do rad,

5) przekazanie Radzie Ministrów informacji o przebiegu i wynikach wyborów,

6) wykonywanie innych czynności przewidzianych przepisami niniejszej ustawy.

2.⁵⁾ Realizując zadania określone w ust. 1 pkt 1 Państwowa Komisja Wyborcza udziela wojewódzkim komisarzom wyborczym i komisjom wyborczym wiążących wytycznych i wyjaśnień.

Art. 25. 1.⁵⁾ Wojewódzki komisarz wyborczy jest pełnomocnikiem Państwowej Komisji Wyborczej wyznaczonym dla obszaru województwa.

2. Do zadań wojewódzkich komisarzy wyborczych należy:

- 1) sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem przepisów prawa wyborczego przez terytorialne i obwodowe komisje wyborcze,
- 2) zapewnienie we współdziałaniu z wojewodą organizacji wyborów na obszarze województwa,
- 3) tworzenie okręgów wyborczych,
- 4) powoływanie terytorialnych komisji wyborczych,
- 5) rozpatrywanie skarg na działalność terytorialnych komisji wyborczych,
- 6) udzielanie w miarę potrzeby terytorialnym i obwodowym komisjom wyborczym wytycznych i wyjaśnień,
- 7) zarządzanie druku kart do głosowania i dostarczenie ich obwodowym komisjom wyborczym,
- 8) ustalenie zbiorczych wyników wyborów przeprowadzonych na obszarze województwa i zarządzanie ich ogłoszenia w trybie określonym niniejszą ustawą,
- 9)⁵⁾ przesłanie sprawozdania z przebiegu wyborów na obszarze województwa, wraz z ich wynikami, Państwowej Komisji Wyborczej,
- 10) wykonywanie innych czynności wynikających z przepisów niniejszej ustawy.

Art. 26. Do zadań terytorialnych komisji wyborczych należy:

- 1) tworzenie obwodów głosowania,
- 2) powoływanie obwodowych komisji wyborczych,
- 3) sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem przepisów prawa wyborczego przez obwodowe komisje wyborcze i udzielanie im w miarę potrzeby wytycznych i wyjaśnień,
- 4) rozpatrywanie skarg na działalność obwodowych komisji wyborczych,
- 5) rejestrowanie kandydatów lub list kandydatów na radnych,
- 6) zarządzanie druku obwieszczeń, o których mowa w art. 44 ust. 3 lub w art. 52 ust. 3, oraz dostarcze-

nie tych obwieszczeń obwodowym komisjom wyborczym,

- 7) wydawanie zaświadczeń pełnomocnikom list kandydatów oraz mężom zaufania,
- 8) ustalenie wyników wyborów do rady i zarządzenie ich ogłoszenia w trybie określonym niniejszą ustawą,
- 9) przesłanie protokołów ustalenia wyników wyborów wraz z załącznikami wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu,
- 10) wykonywanie innych czynności wynikających z przepisów niniejszej ustawy.

Art. 27. Do zadań obwodowych komisji wyborczych należy:

- 1) podanie do wiadomości wyborców informacji o listach kandydatów i danych o kandydatach przez rozplakatowanie obwieszczeń na obszarze obwodu głosowania,
- 2) przeprowadzenie głosowania w obwodzie,
- 3) czuwanie w dniu wyborów nad przestrzeganiem przepisów prawa wyborczego w miejscu i czasie głosowania,
- 4) ustalenie wyników głosowania w obwodzie i podanie ich do wiadomości publicznej oraz przesłanie protokołów głosowania do właściwej terytorialnej komisji wyborczej.

Art. 28. (skreślony⁶⁾).

Art. 29. (skreślony⁷⁾).

Art. 30.⁵⁾ Wojewódzkich komisarzy wyborczych powołuje Państwowa Komisja Wyborcza najpóźniej w 55 dniu przed dniem wyborów.

Art. 31. 1. W skład terytorialnej komisji wyborczej wchodzi: przewodniczący, zastępca przewodniczącego, sekretarz i członkowie w liczbie od 6 do 14.

2. W skład obwodowej komisji wyborczej wchodzi: przewodniczący, zastępca przewodniczącego, sekretarz oraz od 4 do 8 członków.

Art. 32. Terytorialne komisje wyborcze powołuje wojewódzki komisarz wyborczy na wniosek właściwego zarządu gminy (miasta) najpóźniej w 45 dniu przed dniem wyborów.

Art. 33. Obwodowe komisje wyborcze powoływane są przez właściwe terytorialne komisje wyborcze najpóźniej w 35 dniu przed dniem wyborów.

Art. 34. 1. W skład komisji wyborczych mogą wchodzić tylko wyborcy zamieszkali na obszarze działania danej rady.

2. Osoba wchodząca w skład komisji wyborczej traci członkostwo komisji od chwili zarejestrowania zgłoszenia jej kandydatury na radnego.

⁶⁾ Przez art. 164 pkt 5 ustawy wymienionej w przypisie 2.

⁷⁾ Przez art. 164 pkt 6 ustawy wymienionej w przypisie 2.

3.⁸⁾ Osoby wchodzące w skład Państwowej Komisji Wyborczej i komisarze wojewódzcy nie mogą kandydować na radnych.

Art. 35. 1. Osoby wchodzące w skład komisji wyborczych pełnią swoje funkcje honorowo. Przysługują im diety i zwrot kosztów podróży na zasadach i w wysokości ustalonych przez Prezesa Rady Ministrów.

2. Osoby wchodzące w skład komisji wyborczych na czas pełnienia obowiązków mogą otrzymać urlop bezpłatny w zatrudniających ich zakładach pracy; w takim wypadku przysługuje im zryczałtowana rekompensata za utracone zarobki na zasadach i w wysokości ustalonych przez Radę Ministrów.

3. Zasady i wysokość wynagrodzenia wojewódzkich komisarzy wyborczych określa Prezes Rady Ministrów.

Art. 36.⁹⁾ Wojewódzcy komisarze wyborczy oraz osoby wchodzące w skład komisji wyborczych korzystają z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych.

Art. 37.¹⁰⁾ 1. Obsługę Państwowej Komisji Wyborczej i wojewódzkich komisarzy wyborczych zapewniają odpowiednio: Krajowe Biuro Wyborcze i wojewódzkie biura wyborcze, utworzone na podstawie odrębnych przepisów.

2. Obsługę i techniczno-materialne warunki pracy terytorialnych i obwodowych komisji wyborczych zapewnia, jako zadania zlecone gminie, wójt lub burmistrz (prezydent miasta).

Art. 38. 1.¹¹⁾ Państwowa Komisja Wyborcza ustala swój regulamin oraz określa tryb działania wojewódzkich komisarzy wyborczych.

2.⁵⁾ Państwowa Komisja Wyborcza ustala regulaminy terytorialnych i obwodowych komisji wyborczych, określając w nich w szczególności tryb pracy komisji oraz sposób sprawowania nadzoru nad pracą obwodowych komisji wyborczych.

3.⁵⁾ Państwowa Komisja Wyborcza ustala:

- 1) wzory pieczęci komisji wyborczych,
- 1a)¹²⁾ wzory zgłoszenia kandydata i listy kandydatów na radnych,
- 2) wzory protokołów rejestracji kandydatów i list kandydatów na radnych,
- 3) wzory zaświadczeń dla mężów zaufania i pełnomocników list kandydatów,

⁸⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 164 pkt 7 ustawy wymienionej w przypisie 2.

⁹⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 164 pkt 8 ustawy wymienionej w przypisie 2.

¹⁰⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 164 pkt 9 ustawy wymienionej w przypisie 2.

¹¹⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 164 pkt 10 ustawy wymienionej w przypisie 2.

¹²⁾ Dodany przez art. 2 pkt 2 ustawy wymienionej w przypisie 1.

- 4) wzory kart do głosowania,
- 5) wzory protokołów głosowania i protokołów ustalenia wyników wyborów,
- 6) wzory zaświadczeń o wyborze.

Art. 39. 1.¹³⁾ Pełnomocnictwa wojewódzkich komisarzy wyborczych wygasają z mocy prawa na 6 miesięcy przed upływem kadencji rad wybranych w wyborach, dla których przeprowadzenia zostali powołani.

2. Terytorialne i obwodowe komisje wyborcze rozwiązuje organ, który je powołał, po zakończeniu ich działalności.

3. (skreślony¹⁴⁾).

Rozdział 7

Zgłaszanie kandydatów na radnych w okręgach jednomandatowych

Art. 40. 1. Kandydatów na radnych w okręgach jednomandatowych, odrębnie dla każdego okręgu wyborczego, zgłasza się do właściwej terytorialnej komisji wyborczej najpóźniej w 30 dniu przed dniem wyborów.

2. Zgłaszając kandydata na radnego należy podać jego nazwisko, imię, wiek, zawód i miejsce zamieszkania, wskazując jednocześnie okręg wyborczy, do którego następuje zgłoszenie kandydata.

3. Do każdego zgłoszenia kandydatury należy dołączyć pisemne oświadczenie kandydata o wyrażeniu zgody na kandydowanie.

4. W oświadczeniu, o którym mowa w ust. 3, kandydat na radnego może wносить o oznaczenie jego kandydatury w rejestrze kandydatów nazwą lub skrótem nazwy partii bądź ugrupowania politycznego, komitetu obywatelskiego albo innej organizacji popierającej jego kandydaturę.

5. Kandydować można tylko w jednym okręgu wyborczym.

Art. 41. 1. Zgłoszenie kandydata na radnego powinno być podpisane przez co najmniej 15 wyborców zamieszkałych w danym okręgu wyborczym.

2.¹⁵⁾ Wyborca podpisujący zgłoszenie kandydata na radnego, obok podpisu, podaje czytelnie swoje imię, nazwisko i adres zamieszkania. Wycofanie się wyborcy ze zgłoszenia kandydata jest nieskuteczne.

3. Uprawnionymi do składania oświadczeń w sprawie zgłoszenia, o którym mowa w ust. 1, są pierwsi

¹³⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 1 lit. a) ustawy z dnia 10 maja 1991 r. o zmianie ustawy — Ordynacja wyborcza do rad gmin (Dz. U. Nr 53, poz. 227), która weszła w życie z dniem 20 czerwca 1991 r., oraz przez art. 164 pkt 11 ustawy wymienionej w przypisie 2.

¹⁴⁾ Przez art. 1 pkt 1 lit. b) ustawy z dnia 10 maja 1991 r. wymienionej w przypisie 13.

¹⁵⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 3 ustawy wymienionej w przypisie 1.

trzej wyborcy, którzy podpisali zgłoszenie kandydata na radnego.

Art. 42. 1. Właściwa terytorialna komisja wyborcza niezwłocznie rejestruje we wskazanym okręgu wyborczym kandydaturę na radnego, zgłoszoną zgodnie z przepisami niniejszej ustawy, sporządzając protokół rejestracji zgłoszenia, i zawiadamia o tym zgłaszających.

2. Jeżeli zgłoszenie kandydata wykazuje wady, które nie dadzą się usunąć, komisja stwierdza nieważność zgłoszenia, powiadamiając o tym niezwłocznie zgłaszających.

3. Jeżeli zgłoszenie kandydata wykazuje inne wady, komisja wzywa niezwłocznie zgłaszających do ich usunięcia w ciągu 3 dni. Jeżeli wskazane wady nie zostaną w terminie usunięte, komisja stwierdza nieważność zgłoszenia kandydata.

4. Decyzję stwierdzającą nieważność zgłoszenia kandydata zgłaszający mogą zaskarżyć w ciągu 2 dni do wojewódzkiego komisarza wyborczego. Decyzja podjęta w wyniku rozpatrzenia skargi jest ostateczna.

Art. 43.¹⁶⁾ 1. Jeżeli w terminie przewidzianym dla zgłoszenia kandydatów nie zostaną zgłoszone w danym okręgu wyborczym co najmniej dwie kandydatury, właściwa terytorialna komisja wyborcza wzywa wyborców, przez rozplakatowanie następnego dnia po upływie tego terminu obwieszczenia, do zgłoszenia dodatkowych kandydatów. W takim wypadku termin zgłoszenia i zarejestrowania kandydatów upływa 5 dnia od dnia rozplakatowania obwieszczenia.

2. Jeżeli w wyniku postępowania, o którym mowa w ust. 1, nie zostanie zarejestrowana w danym okręgu wyborczym żadna kandydatura, wyborów w tym okręgu nie przeprowadza się. O przyczynach nieprzeprowadzenia wyborów właściwa terytorialna komisja wyborcza niezwłocznie powiadamia wyborców w drodze obwieszczenia.

Art. 44. 1. Po zarejestrowaniu kandydatur terytorialna komisja wyborcza ustala w porządku alfabetycznym rejestr kandydatów dla każdego okręgu wyborczego.

2. Po ustaleniu rejestru kandydatów terytorialna komisja wyborcza zarządza wydrukowanie obwieszczeń zawierających dane o kandydatach wraz z ewentualnymi oznaczeniami, o których mowa w art. 40 ust. 4.

3. Obwieszczenia, o których mowa w ust. 2, powinny być rozesłane w dostatecznej ilości do obwodowych komisji wyborczych z poleceniem rozplakatowania w danym okręgu wyborczym najpóźniej w 15 dniu przed dniem wyborów. Równocześnie po jednym egzemplarzu obwieszczeń przesyła się do wojewódzkiego urzędu statystycznego.

¹⁶⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 4 ustawy wymienionej w przypisie 1.

Art. 45. 1. Właściwa terytorialna komisja wyborcza skreśla z rejestru nazwisko kandydata na radnego, który zmarł, utracił prawo wybieralności lub wycofał zgodę na kandydowanie.

2. O skreśleniu nazwiska kandydata komisja niezwłocznie zawiadamia wyborców.

Art. 46. 1. Kandydat na radnego może wyznaczyć swojego męża zaufania uprawnionego do reprezentowania go wobec komisji wyborczych i wojewódzkiego komisarza wyborczego.

2. Mąż zaufania reprezentuje interesy kandydata w szczególności w czasie głosowania, przy obliczaniu głosów i przy ustalaniu wyników wyborów przez obwodową i terytorialną komisję wyborczą.

3. Przewodniczący terytorialnej komisji wyborczej wydaje mężowi zaufania zaświadczenie uprawniające go do obecności w lokalu obwodowej komisji wyborczej w czasie wykonywania przez nią czynności.

Rozdział 8

Zgłaszanie list kandydatów na radnych w okręgach wielomandatowych

Art. 47. 1. Listy kandydatów na radnych w okręgach wielomandatowych, odrębnie dla każdego okręgu wyborczego, zgłasza się do terytorialnej komisji wyborczej najpóźniej w 30 dniu przed dniem wyborów, ze wskazaniem okręgu, do którego następuje zgłoszenie danej listy.

2. Liczba kandydatów zgłoszonych na liście nie może przewyższać liczby radnych wybieranych w danym okręgu wyborczym.

3. Na liście kandydatów należy podać nazwisko, imię, wiek, zawód i miejsce zamieszkania każdego kandydata. Nazwiska kandydatów umieszczane są na liście w kolejności alfabetycznej lub w innej kolejności, ustalonej przez zgłaszających.

4. Do każdego zgłoszenia listy należy dołączyć pisemne oświadczenie kandydatów na radnych o wyrażeniu zgody na kandydowanie.

5. Kandydować można tylko w jednym okręgu wyborczym i tylko z jednej listy kandydatów.

Art. 48. 1. Zgłoszenie listy kandydatów na radnych powinno być podpisane przez co najmniej 150 wyborców zamieszkałych w danym okręgu wyborczym.

2.¹⁷⁾ Wyborca podpisujący zgłoszenie listy kandydatów na radnych, obok podpisu, podaje czytelnie swoje imię, nazwisko i adres zamieszkania. Wycofanie się wyborcy ze zgłoszenia listy jest nieskuteczne.

3. Uprawnionym do składania oświadczeń w sprawie zgłoszenia, o którym mowa w ust. 1, jest pełno-

¹⁷⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 5 ustawy wymienionej w przypisie 1.

mocnik listy wskazany w pisemnym oświadczeniu pierwszych trzech wyborców, którzy podpisali zgłoszenie listy kandydatów.

Art. 49. Pełnomocnik listy może wnosić o oznaczenie listy, a w ramach listy także poszczególnych kandydatów, nazwą lub skrótem nazwy partii bądź ugrupowania politycznego, komitetu obywatelskiego albo innej organizacji popierającej daną listę lub kandydaturę. Wniosek składa się na piśmie przed upływem terminu dla zgłaszania list kandydatów.

Art. 50. 1. Właściwa terytorialna komisja wyborcza niezwłocznie rejestruje we wskazanym okręgu wyborczym listę kandydatów na radnych zgłoszoną zgodnie z przepisami niniejszej ustawy, sporządzając protokół rejestracji zgłoszenia, i zawiadamia o tym pełnomocnika listy.

2. Jeżeli zgłoszenie wykazuje wady dotyczące całej listy, które nie dadzą się usunąć, komisja stwierdza nieważność zgłoszenia, powiadamiając o tym niezwłocznie pełnomocnika listy.

3. Jeżeli zgłoszenie listy wykazuje inne wady, komisja wzywa niezwłocznie pełnomocnika listy do ich usunięcia w ciągu 3 dni. Jeżeli wskazane wady nie zostaną w terminie usunięte, komisja wyborcza stwierdza nieważność zgłoszenia listy w całości lub co do poszczególnych kandydatów. W razie stwierdzenia nieważności zgłoszenia tylko co do niektórych kandydatów, listę rejestruje się w zakresie nie dotkniętym nieważnością.

4. Decyzję stwierdzającą nieważność zgłoszenia listy kandydatów pełnomocnik listy może zaskarżyć w ciągu dwóch dni do wojewódzkiego komisarza wyborczego. Decyzja podjęta w wyniku rozpatrzenia skargi jest ostateczna.

Art. 51.¹⁸⁾ 1. Jeżeli w terminie przewidzianym dla zgłoszenia list kandydatów nie zostaną zgłoszone w danym okręgu wyborczym co najmniej dwie listy kandydatów, właściwa terytorialna komisja wyborcza wzywa wyborców, przez rozplakatowanie następnego dnia po upływie tego terminu obwieszczenia, do zgłoszenia dodatkowych list kandydatów. W takim wypadku termin zgłoszenia i zarejestrowania list kandydatów upływa 5 dnia od dnia rozplakatowania obwieszczenia.

2. Jeżeli w wyniku postępowania, o którym mowa w ust. 1, nie zostanie zarejestrowana w danym okręgu wyborczym żadna lista kandydatów, wyborów w tym okręgu nie przeprowadza się. O przyczynach nieprzeprowadzenia wyborów właściwa terytorialna komisja wyborcza niezwłocznie powiadamia wyborców w drodze obwieszczenia.

Art. 52. 1. Po zarejestrowaniu list kandydatów na radnych terytorialna komisja wyborcza w obrębie każdego okręgu wyborczego oznacza je numerami w kolejności zgłoszenia.

¹⁸⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 6 ustawy wymienionej w przypisie 1.

2. Terytorialna komisja wyborcza zarządza wydrukowanie obwieszczeń zawierających informacje o zarejestrowanych listach kandydatów oraz dane o kandydatach. W wypadkach gdy listy kandydatów lub poszczególne kandydaty zostały oznaczone w sposób, o którym mowa w art. 49, obwieszczenia powinny zawierać również informacje o tych oznaczeniach.

3. Obwieszczenia, o których mowa w ust. 2, powinny być rozesłane do obwodowych komisji wyborczych z poleceniem rozplakatowania w danym okręgu wyborczym najpóźniej w 15 dniu przed dniem wyborów. Równocześnie po jednym egzemplarzu obwieszczeń przesyła się do wojewódzkiego urzędu statystycznego.

Art. 53. 1. Właściwa terytorialna komisja wyborcza skreśla z zarejestrowanej listy nazwisko kandydata, który zmarł, utracił prawo wybieralności lub wycofał zgodę na kandydowanie.

2. O decyzjach, o których mowa w ust. 1, komisja niezwłocznie powiadamia wyborców i pełnomocnika listy.

Art. 54. 1. Pełnomocnicy list mogą wyznaczyć do obwodowych komisji wyborczych mężów zaufania. Mąż zaufania reprezentuje interesy listy w szczególności w czasie głosowania i przy obliczaniu głosów przez obwodową komisję wyborczą.

2. Przewodniczący terytorialnej komisji wyborczej wydaje mężowi zaufania zaświadczenie uprawniające go do obecności w lokalu obwodowej komisji wyborczej w czasie wykonywania przez nią czynności.

Rozdział 9

Kampania wyborcza

Art. 55. 1. Zgromadzenia zwoływane w ramach kampanii wyborczej nie podlegają przepisom *ustawy z dnia 29 marca 1962 r. o zgromadzeniach* (Dz. U. Nr 20, poz. 89, z 1971 r. Nr 12, poz. 115, z 1982 r. Nr 14, poz. 113, z 1985 r. Nr 36, poz. 167 oraz z 1989 r. Nr 20, poz. 104 i Nr 29, poz. 154).¹⁹⁾

2. W dniu głosowania zwoływanie zgromadzeń, organizowanie pochodów i manifestacji, wygłaszanie przemówień, rozdawanie ulotek, jak też prowadzenie w inny sposób agitacji na rzecz kandydatów lub list kandydatów, jest zakazane.

3. Wszelkie formy agitacji w lokalu wyborczym są zabronione.

Art. 56. 1. Wszelkie plakaty, napisy lub ulotki wyborcze zawierające wyraźne oznaczenie, od kogo pochodzą, bądź stwierdzenie, przez kogo są rozplakatowane, podlegają ochronie prawa.

2. Do plakatów wyborczych nie mają zastosowania przepisy art. 63ª Kodeksu wykroczeń.

3. Zabrania się rozlepiania plakatów wyborczych na zewnątrz i wewnątrz budynków administracji państwowej oraz sądów, a także na znakach drogowych.

Art. 57. 1. W wypadku gdy plakaty, napisy, ulotki wyborcze albo inne formy propagandy i agitacji wyborczej zawierają dane i informacje nieprawdziwe bądź nieścisłe, każdy zainteresowany ma prawo wnieść do sądu rejonowego wniosek o orzeczenie konfiskaty takich materiałów lub o wydanie zakazu publikowania takich danych i informacji bądź innego odpowiedniego zarządzenia tymczasowego.

2. Sąd rejonowy rozpoznaje wniosek, o którym mowa w ust. 1, w ciągu 24 godzin w postępowaniu nieprocesowym w składzie jednego sędziego. Postanowienie kończące postępowanie w sprawie sąd niezwłocznie doręcza osobie zainteresowanej, o której mowa w ust. 1, właściwemu wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu i osobie lub organizacji zobowiązanej do wykonania postanowienia sądu. Na postanowienie sądu rejonowego służy w terminie 24 godzin zażalenie do sądu wojewódzkiego zobowiązanego do jego rozpatrzenia w ciągu 24 godzin. Prawomocne postanowienie sądu podlega natychmiastowemu wykonaniu.

Art. 58. 1. Niezależnie od przepisów art. 31—33 ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. — Prawo prasowe (Dz. U. Nr 5, poz. 24, z 1988 r. Nr 41, poz. 324, z 1989 r. Nr 34, poz. 187, z 1990 r. Nr 29, poz. 173 i z 1991 r. Nr 100, poz. 442), wiadomości nieprawdziwe lub oczywiście nieścisłe, odnoszące się do wyborów i związane z kampanią wyborczą, podane w prasie oraz w wydawnictwach nieperiodycznych, wymagają niezwłocznie sprostowania, a termin do publikacji sprostowania wynosi 48 godzin.

2. W wypadku odmowy sprostowania zainteresowanemu przysługuje prawo wystąpienia z wnioskiem o wydanie odpowiedniego zarządzenia do sądu rejonowego, który obowiązany jest sprawę rozpoznać w postępowaniu nieprocesowym w ciągu 24 godzin w składzie jednego sędziego. Postanowienie kończące postępowanie w sprawie sąd niezwłocznie doręcza zainteresowanemu, który wystąpił z wnioskiem, oraz zobowiązanemu do publikacji sprostowania. Na postanowienie sądu rejonowego służy w terminie 24 godzin zażalenie do sądu wojewódzkiego, który rozpoznaje zażalenie w ciągu 24 godzin. Prawomocne postanowienie sądu podlega natychmiastowemu wykonaniu.

3. W odniesieniu do sprostowań wiadomości opublikowanych w innych wydawnictwach niż dzienniki sąd wskazuje dziennik, w którym sprostowanie ma być zamieszczone, na koszt zobowiązanego, w terminie nie przekraczającym 48 godzin.

4. W razie odmowy lub niezamieszczenia sprostowania przez zobowiązanego lub wskazanego w postanowieniu sądu, na wniosek uprawnionego, sąd zarządza opublikowanie sprostowania w trybie egzekucyjnym w terminie wyznaczonym w postanowieniu sądu.

¹⁹⁾ Ustawa ta została uchylona przez art. 18 ustawy z dnia 5 lipca 1990 r. — Prawo o zgromadzeniach (Dz. U. Nr 51, poz. 297), która weszła w życie z dniem 1 sierpnia 1990 r. Stosownie do art. 4 pkt 3 ustawy z dnia 5 lipca 1990 r. jej przepisy nie dotyczą zgromadzeń związanych z wyborami władz państwowych i samorządowych.

Art. 59. Wykonanie uprawnień wynikających z niniejszej ustawy nie ogranicza możliwości dochodzenia przez osoby pokrzywdzone lub poszkodowane uprawnień w oparciu o przepisy innych ustaw — a w szczególności Kodeksu karnego, Kodeksu cywilnego i Prawa prasowego — wobec osób, których działania w toku kampanii wyborczej naruszyły cudze dobra osobiste lub majątkowe.

Art. 60. Zabrania się prowadzenia kampanii wyborczej na terenie zakładów pracy w sposób i formach zakłócających ich normalne funkcjonowanie.

Art. 61. 1.²⁰⁾ Państwowa Komisja Wyborcza w porozumieniu z Krajową Radą Radiofonii i Telewizji określi zasady, na których partie lub ugrupowania polityczne, komitety obywatelskie bądź inne organizacje lub instytucje popierające zgłoszonych kandydatów mają bezpłatny dostęp do państwowego radia i telewizji.

2.⁵⁾ Ustalenia, o których mowa w ust. 1, Państwowa Komisja Wyborcza podaje do wiadomości publicznej i ogłasza w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” najpóźniej w 50 dniu przed dniem wyborów.

3. Informacje, komunikaty, apele i hasła ogłaszane w prasie (drukowanej lub w radiu bądź w telewizji) na koszt kandydata albo partii bądź ugrupowań politycznych, komitetów obywatelskich bądź innych organizacji popierających kandydatów, muszą zawierać wskazanie, przez kogo są opłacane, i spełniać wymagania przewidziane w art. 56 ust. 1.

Art. 62. 1. Finansowanie kampanii wyborczej jest jawne.

2. Kandydaci albo partie lub ugrupowania polityczne, komitety obywatelskie bądź inne organizacje popierające zgłoszonych kandydatów w ciągu dwóch miesięcy od dnia wyborów przedkładają wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu sprawozdanie finansowe, zawierające informacje o poniesionych kosztach związanych z prowadzeniem kampanii wyborczej oraz źródłach pozyskanych funduszy na prowadzenie kampanii wyborczej.

3.⁵⁾ Partie polityczne lub inne organizacje popierające kandydatów bądź listy kandydatów na obszarze dwóch lub więcej województw składają w ciągu trzech miesięcy od dnia wyborów zbiorcze sprawozdania, o których mowa w ust. 2, Państwowej Komisji Wyborczej.

4. Sprawozdania, o których mowa w ust. 2 i ust. 3, udostępniane są do publicznego wglądu.

Rozdział 10

Karty do głosowania

Art. 63. Na karcie do głosowania w okręgu jednomandatowym umieszcza się w porządku alfabetycz-

²⁰⁾ W brzmieniu ustalonym zgodnie z art. 63 ust. 3 ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz. U. z 1993 r. Nr 7, poz. 34), która weszła w życie z dniem 1 marca 1993 r., oraz przez art. 164 pkt 1 ustawy wymienionej w przypisie 2.

nym nazwiska i imiona kandydatów na radnych, zarejestrowanych w danym okręgu wyborczym, wraz z ewentualnymi oznaczeniami kandydatów w sposób określony w art. 40 ust. 4.

Art. 64. Na karcie do głosowania w okręgu wielomandatowym umieszcza się wszystkie listy kandydatów na radnych, zarejestrowane w danym okręgu wyborczym, wymieniając nazwiska i imiona kandydatów każdej z list w kolejności ich zamieszczenia na liście, wraz z ewentualnymi oznaczeniami list i poszczególnych kandydatów w sposób określony w art. 49.

Art. 65. Na karcie do głosowania powinna być zamieszczona zwięzła informacja o sposobie głosowania i skutkach wadliwego wypełnienia karty.

Art. 66. 1. Wydrukowanie kart do głosowania zarządza wojewódzki komisarz wyborczy na podstawie informacji przekazanych przez właściwe terytorialne komisje wyborcze.

2. Karta do głosowania może być zadrukowana tylko po jednej stronie. Wielkość i rodzaj czcionek powinny być jednakowe dla wszystkich kandydatów.

Art. 67. Kartę do głosowania opatruje się pieczęcią właściwej terytorialnej komisji wyborczej.

Rozdział 11

Głosowanie

Art. 68. 1. Głosowanie odbywa się w lokalu obwodowej komisji wyborczej, zwanym dalej lokalem wyborczym, bez przerwy między godziną 8⁰⁰ a 20⁰⁰.

2. Przed rozpoczęciem głosowania obwodowa komisja wyborcza sprawdza, czy urna jest pusta, czy na miejscu znajdują się spisy wyborców oraz potrzebna ilość kart do głosowania, jak również czy w lokalu wyborczym znajdują się w dostatecznej ilości pomieszczenia zapewniające tajność głosowania, po czym komisja zamyka i pieczętuje urnę wyborczą pieczęcią komisji.

3. Od chwili zapieczętowania aż do zakończenia głosowania urny otwierać nie wolno.

Art. 69. 1. Od chwili rozpoczęcia głosowania do chwili jego zakończenia w lokalu wyborczym powinni być obecni: przewodniczący obwodowej komisji wyborczej lub jego zastępca oraz co najmniej dwóch członków komisji.

2. Od chwili rozpoczęcia prac komisji do chwili ustalenia wyników głosowania w lokalu wyborczym mogą być obecni mężowie zaufania i pełnomocnicy list.

Art. 70. 1. Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej czuwa nad utrzymaniem porządku w czasie głosowania oraz nad zapewnieniem tajności głosowania i może w tym celu wydawać odpowiednie zarządzenia porządkowe.

2. W razie konieczności przewodniczący obwodowej komisji wyborczej, po porozumieniu z terytorialną komisją wyborczą, może zażądać od odpowiednich organów państwowych przydzielenia straży.

Art. 71. 1. Przed przystąpieniem do głosowania wyborca okazuje obwodowej komisji wyborczej dowód osobisty lub inny dokument stwierdzający tożsamość wyborcy.

2. Komisja sprawdza, czy dana osoba jest objęta spisem wyborców.

3. Wyborca ujęty w spisie, a nie posiadający dokumentu uznanego przez komisję za wystarczający do stwierdzenia jego tożsamości, może powołać się na świadectwo dwóch wiarygodnych osób, znanych komisji. Decyzja komisji w sprawie stwierdzenia tożsamości jest ostateczna.

4. Wyborca nie umieszczony w spisie wyborców zostanie dopisany do spisu w dniu wyborów i dopuszczony do głosowania, jeżeli z zapisu w jego dowodzie osobistym wynika, że jest zameldowany na pobyt stały w danym obwodzie głosowania.

5. Wyborca objęty spisem lub dopisany do spisu zgodnie z ust. 4 otrzymuje od komisji kartę do głosowania. Celem zapobieżenia wielokrotnemu głosowaniu komisja, wydając wyborcy kartę do głosowania, stawia znak przy jego nazwisku w spisie wyborców.

Art. 72. 1. Po otrzymaniu karty do głosowania wyborca udaje się do pomieszczenia zapewniającego tajność głosowania, znajdującego się w lokalu wyborczym.

2. W obwodach głosowania utworzonych dla okręgów jednomandatowych wyborca stawia znak „x” w kratce z prawej strony obok nazwiska kandydata, na którego głosuje.

3. W obwodach utworzonych dla okręgów wielomandatowych wyborca głosuje na określoną listę kandydatów, stawiając znak „x” w kratce z prawej strony obok nazwiska jednego z kandydatów tej listy, przez co wskazuje jego pierwszeństwo do otrzymania mandatu.

4. Następnie wyborca podchodzi do urny i w obecności komisji wrzuca do urny kartę do głosowania, złożoną w ten sposób, aby strona zadrukowana nie była widoczna.

Art. 73. Osoby niepełnosprawne mogą korzystać przy głosowaniu z pomocy innych osób, z wyłączeniem członków komisji, pełnomocników list i mężów zaufania.

Art. 74. 1. Głosowania przerywać nie wolno. Gdyby wskutek nadzwyczajnych wydarzeń czynności wyborcze były na czas przejściowy uniemożliwione, obwodowa komisja wyborcza może przedłużyć je lub odroczyć do dnia następnego. Zarządzenie takie powinno być natychmiast przesłane do wiadomości właściwej terytorialnej komisji wyborczej oraz podane do wiadomości publicznej w sposób przyjęty w danej miejscowości.

2. W razie przerwania głosowania komisja pieczętuje urnę i oddaje ją na przechowanie przewodniczącemu. Po podjęciu głosowania komisja stwierdza protokolarnie, czy pieczęcie nie zostały naruszone.

Art. 75. 1. O godzinie 20⁰⁰ przewodniczący zarządza zamknięcie lokalu wyborczego. Od tej chwili mogą głosować tylko wyborcy, którzy przybyli do lokalu przed godziną 20⁰⁰.

2. Obwodowa komisja wyborcza może zarządzić wcześniejsze zakończenie głosowania, jeżeli wszyscy wyborcy objęci spisem wyborców wzięli udział w głosowaniu.

Rozdział 12

Ustalanie wyników głosowania w obwodzie utworzonym dla jednomandatowego okręgu wyborczego

Art. 76. Niezwłocznie po zakończeniu głosowania obwodowa komisja wyborcza ustala wyniki głosowania w obwodzie. Przy ustalaniu wyników głosowania mogą być obecni mężowie zaufania.

Art. 77. 1. Komisja ustala na podstawie spisu liczbę wyborców, którym wydano karty do głosowania.

2. Przewodniczący w obecności komisji otwiera urnę wyborczą, po czym komisja liczy znajdujące się w niej karty do głosowania, ustalając w ten sposób liczbę oddanych głosów.

3. Kart do głosowania przedartych na dwie lub więcej części nie bierze się pod uwagę przy ustalaniu wyników głosowania.

4. Gdyby liczba oddanych głosów różniła się od liczby osób, którym wydano karty do głosowania, komisja poda w protokole przypuszczalną przyczynę tej niezgodności.

Art. 78. 1. Głos uważa się za nieważny, jeżeli na karcie do głosowania umieszczono znak „x” przy więcej niż jednym nazwisku kandydata.

2. Nieważne są również karty do głosowania inne niż urzędowo ustalone lub nie opatrzone pieczęcią terytorialnej komisji wyborczej.

3. Jeżeli na karcie do głosowania wyborca nie umieścił znaku „x” przy nazwisku żadnego kandydata lub wypełnił kartę w sposób niezgodny z art. 72 ust. 2, jego głos uznaje się za ważny bez dokonania wyboru.

4. Dopisanie na karcie do głosowania dodatkowych nazwisk albo poczynienie innych dopisków nie pociąga za sobą skutków prawnych i nie wpływa na ważność głosu.

Art. 79. 1. Po ustaleniu liczby głosów ważnych obwodowa komisja wyborcza przystępuje do obliczania głosów oddanych na poszczególnych kandydatów.

2. W wypadku gdy obwód głosowania obejmuje więcej niż jeden okręg wyborczy, ustalenie liczby

oddanych głosów, jak też głosów oddanych na poszczególnych kandydatów, następuje oddzielnie dla każdego okręgu wyborczego.

Art. 80. 1. Obwodowa komisja wyborcza sporządza w dwóch egzemplarzach protokół głosowania. W wypadku gdy obwód głosowania obejmuje więcej niż jeden okręg wyborczy, komisja sporządza protokoły oddzielnie dla każdego okręgu.

2. W protokole należy wymienić liczbę:

- 1) osób uprawnionych do głosowania,
- 2) oddanych głosów (art. 77 ust. 2),
- 3) głosów nieważnych,
- 4) głosów ważnych,
- 5) głosów ważnych bez dokonania wyboru,
- 6) głosów ważnie oddanych na poszczególnych kandydatów.

3. W protokole podaje się także czas rozpoczęcia i zakończenia głosowania oraz omawia zarządzenia i wydane decyzje, jak również inne istotne okoliczności związane z przebiegiem głosowania.

4. Protokół podpisują wszystkie osoby wchodzące w skład obwodowej komisji wyborczej, obecne przy jego sporządzaniu. Protokół opatruje się pieczęcią komisji.

5. Mężom zaufania przysługuje prawo wniesienia do protokołu głosowania uwag z wymienieniem konkretnych zarzutów.

6. Niezwłocznie po sporządzeniu protokołu obwodowa komisja wyborcza podaje wyniki głosowania do wiadomości publicznej.

Art. 81. 1. Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej przysyła niezwłocznie w zabezpieczonej kopercie jeden egzemplarz każdego protokołu głosowania do terytorialnej komisji wyborczej.

2.⁵⁾ Tryb przekazywania i przyjmowania protokołów ustala Państwowa Komisja Wyborcza.

Art. 82. Po dokonaniu czynności wymienionej w art. 81 ust. 1 przewodniczący obwodowej komisji wyborczej przysyła niezwłocznie odpowiedniemu zarządowi gminy dokumenty z głosowania: oddane karty do głosowania, spisy wyborców i drugi egzemplarz protokołu głosowania.

Rozdział 13

Ustalanie wyników głosowania w obwodach utworzonych dla okręgu wielomandatowego

Art. 83. Niezwłocznie po zakończeniu głosowania obwodowa komisja wyborcza ustala wyniki głosowania w obwodzie. Przy ustalaniu wyników głosowania mogą być obecni mężowie zaufania i pełnomocnicy list kandydatów.

Art. 84. Do ustalenia liczby głosów oddanych w obwodzie stosuje się art. 77.

Art. 85. 1. Głos uważa się za nieważny, jeżeli na karcie do głosowania umieszczono znak „x” przy więcej niż jednym nazwisku kandydata z danej listy lub z różnych list kandydatów.

2. Nieważne są również karty do głosowania inne niż urzędowo ustalone lub nie opatrzone pieczęcią terytorialnej komisji wyborczej.

3. Jeżeli na karcie do głosowania wyborca nie umieścił znaku „x” przy nazwisku żadnego kandydata lub wypełnił kartę w sposób niezgodny z przepisem art. 72 ust. 3, jego głos uznaje się za ważny bez dokonania wyboru.

4. Dopisanie na karcie do głosowania dodatkowych nazwisk albo poczynienie innych dopisków nie pociąga za sobą skutków prawnych i nie wpływa na ważność głosu.

Art. 86. Po ustaleniu liczby ważnych głosów obwodowa komisja wyborcza przystępuje do obliczania głosów oddanych na kandydatów z poszczególnych list.

Art. 87. 1. Obwodowa komisja wyborcza sporządza w dwóch egzemplarzach protokół głosowania.

2. W protokole należy wymienić liczbę:

- 1) osób uprawnionych do głosowania,
- 2) oddanych głosów (art. 77 ust. 2),
- 3) głosów nieważnych,
- 4) głosów ważnych,
- 5) głosów ważnych bez dokonania wyboru,
- 6) głosów oddanych na każdą z list (łącznie liczba głosów oddanych na kandydatów danej listy),
- 7) głosów ważnie oddanych na poszczególnych kandydatów każdej z list.

3. W protokole podaje się także czas rozpoczęcia i zakończenia głosowania oraz omawia zarządzenia i wydane decyzje, jak również inne istotne okoliczności związane z przebiegiem głosowania.

4. Protokół podpisują wszystkie osoby wchodzące w skład obwodowej komisji wyborczej, obecne przy jego sporządzaniu. Protokół opatruje się pieczęcią komisji.

5. Mężom zaufania przysługuje prawo wniesienia do protokołu głosowania uwag z wymienieniem konkretnych zarzutów.

6. Niezwłocznie po sporządzeniu protokołu obwodowa komisja wyborcza podaje wyniki głosowania do wiadomości publicznej.

7. Art. 81 i art. 82 stosuje się odpowiednio.

Rozdział 14

Ustalanie wyników wyborów w okręgach jednomandatowych

Art. 88. 1. Na podstawie protokołów otrzymanych od obwodowych komisji wyborczych terytorialna ko-

misja wyborcza ustala wyniki wyborów odrębnie dla każdego okręgu wyborczego.

2. Przy ustalaniu wyników wyborów mogą być obecni mężowie zaufania reprezentujący kandydatów.

Art. 89. 1. Za wybranego w danym okręgu uznaje się kandydata, który otrzymał najwięcej ważnie oddanych głosów.

2. Jeżeli dwóch lub więcej kandydatów otrzymało równą liczbę głosów uprawniającą do przyznania im mandatu, o pierwszeństwie rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez przewodniczącego terytorialnej komisji wyborczej w obecności członków komisji i mężów zaufania. Przebieg losowania uwzględnia się w protokole wyników wyborów.

Art. 90. 1. Po ustaleniu wyników wyborów terytorialna komisja wyborcza sporządza w dwóch egzemplarzach protokół wyników wyborów, zawierający, odrębnie dla każdego okręgu wyborczego, liczbę:

- 1) osób uprawnionych do głosowania,
- 2) oddanych głosów,
- 3) głosów nieważnych,
- 4) głosów ważnych,
- 5) głosów ważnych bez dokonania wyboru,
- 6) głosów ważnie oddanych na poszczególnych kandydatów

oraz nazwiska i imiona wybranych radnych.

2. Protokół podpisują wszystkie osoby wchodzące w skład terytorialnej komisji wyborczej, obecne przy jego sporządzaniu. Protokół opatruje się pieczęcią komisji.

3. Mężom zaufania przysługuje prawo wniesienia do protokołu głosowania uwag z wymienieniem konkretnych zarzutów.

Art. 91. Protokół, o którym mowa w art. 90, wraz z załącznikami oraz protokołami obwodowych komisji wyborczych, przewodniczący terytorialnej komisji wyborczej przesyła niezwłocznie wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu.

Art. 92. Niezwłocznie po sporządzeniu protokołu wyniku wyborów, terytorialna komisja wyborcza podaje do publicznej wiadomości, odrębnie dla każdego okręgu wyborczego, liczbę:

- 1) osób uprawnionych do głosowania,
- 2) oddanych głosów,
- 3) głosów ważnie oddanych na poszczególnych kandydatów

oraz nazwiska i imiona wybranych radnych.

Art. 93. Na podstawie protokołu wyników wyborów, terytorialna komisja wyborcza wydaje radnym zaświadczenia o wyborze.

Art. 94.⁵⁾ Drugi egzemplarz protokołu wyników wyborów wraz z załącznikami terytorialna komisja wybor-

cza przesyła wojewodzie, który przechowuje te materiały do czasu otrzymania dalszych zarządzeń Państwowej Komisji Wyborczej.

Rozdział 15

Ustalanie wyników wyborów w okręgach wielomandatowych

Art. 95. 1. Na podstawie protokołów otrzymanych od obwodowych komisji wyborczych terytorialna komisja wyborcza ustala wyniki głosowania w poszczególnych okręgach wyborczych.

2. Przy ustalaniu wyników głosowania i wyników wyborów mogą być obecni pełnomocnicy list kandydatów.

Art. 96. 1. Po ustaleniu wyników głosowania w okręgu wyborczym terytorialna komisja wyborcza na odpowiednim formularzu sporządza w dwóch egzemplarzach zestawienie liczb:

- 1) osób uprawnionych do głosowania,
- 2) oddanych głosów,
- 3) głosów nieważnych,
- 4) głosów ważnych,
- 5) głosów ważnych bez dokonania wyboru,
- 6) głosów oddanych na każdą z list (łączna liczba głosów oddanych na kandydatów danej listy),
- 7) głosów ważnie oddanych na poszczególnych kandydatów każdej z list.

2. Zestawienie podpisują wszystkie osoby wchodzące w skład terytorialnej komisji wyborczej, obecne przy jego sporządzaniu. Zestawienie opatruje się pieczęcią komisji.

Art. 97. 1. Po sporządzeniu zestawienia, o którym mowa w art. 96, terytorialna komisja wyborcza dzieli w każdym okręgu wyborczym mandaty pomiędzy poszczególne listy w następujący sposób:

- 1) liczby głosów ważnych, oddanych na poszczególne listy, dzieli się kolejno przez 1, 4; 3; 5; 7... i dalej przez ciąg kolejnych liczb nieparzystych, aż do chwili, gdy z otrzymanych w ten sposób ilorazów da się uszeregować tyle kolejno największych liczb, ile jest mandatów w okręgu wyborczym do podziału,
- 2) każdej liście kandydatów przyznaje się tyle mandatów radnych, ile spośród ustalonego w powyższy sposób szeregu ilorazów przypada jej liczb kolejno najwyższych.

2. Jeżeli kilka list wykazuje ilorazy równe ostatniej z liczb uszeregowanych w wyżej podany sposób, a list jest więcej niż mandatów pozostałych do podziału, pierwszeństwo ma lista, która uzyskała najwięcej głosów, a gdy dwie lub więcej list ma równą liczbę głosów, o pierwszeństwie rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez przewodniczącego terytorialnej komisji wyborczej w obecności członków komisji i pełnomocników list. Przebieg losowania uwzględnia się w protokole wyników wyborów.

Art. 98. 1. Mandaty przypadające na daną listę otrzymują kandydaci z tej listy, którzy uzyskali kolejno największą liczbę głosów.

2. Jeżeli dwóch lub więcej kandydatów otrzymało równą liczbę głosów, uprawniającą do przyznania im mandatu z danej listy, o pierwszeństwie rozstrzyga kolejność umieszczenia na liście, chyba że kolejność na liście była ustalona w porządku alfabetycznym. W takim wypadku o pierwszeństwie rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez przewodniczącego terytorialnej komisji wyborczej w obecności członków komisji i pełnomocników list. Przebieg losowania uwzględnia się w protokole wyników wyborów.

Art. 99. 1. Po ustaleniu wyników wyborów we wszystkich okręgach wyborczych do danej rady, terytorialna komisja wyborcza sporządza w dwóch egzemplarzach protokół wyników wyborów.

2. W protokole podaje się wyliczenie wyników wyborów w każdym okręgu wyborczym (art. 97 ust. 1), liczbę mandatów przypadających na każdą z list oraz nazwiska i imiona wybranych radnych ze wskazaniem listy, z której zostali wybrani.

3. Do protokołu załącza się zestawienie, o którym mowa w art. 96.

4. Protokół podpisują wszystkie osoby wchodzące w skład terytorialnej komisji wyborczej obecne przy jego sporządzaniu. Protokół opatruje się pieczęcią komisji.

5. Pełnomocnikom list przysługuje prawo wniesienia do protokołu głosowania uwag z wymienieniem konkretnych zarzutów.

Art. 100. Niezwłocznie po sporządzeniu protokołu wyników wyborów terytorialna komisja wyborcza podaje do publicznej wiadomości, odrębnie dla każdego okręgu wyborczego, liczbę:

- 1) osób uprawnionych do głosowania,
- 2) oddanych głosów,
- 3) głosów ważnie oddanych na poszczególne listy kandydatów,
- 4) głosów ważnie oddanych na poszczególnych kandydatów każdej listy,
- 5) mandatów, przypadającą na poszczególne listy kandydatów

oraz nazwiska i imiona radnych wybranych z poszczególnych list kandydatów.

Art. 101. Art. 91, 93 i 94 stosuje się odpowiednio.

Rozdział 16

Ogłoszenie wyników wyborów

Art. 102. 1. Po otrzymaniu od terytorialnych komisji wyborczych protokołów z wyborów wojewódzki komisarz wyborczy podaje do wiadomości publicznej, w postaci obwieszczenia, wyniki głosowania i wyniki wyborów do rad na obszarze województwa.

2. Obwieszczenie, o którym mowa w ust. 1, powinno zawierać zbiorcze informacje o wynikach głosowania na obszarze województwa, obejmujące liczby:

- 1) osób uprawnionych do głosowania,
- 2) oddanych głosów,
- 3) głosów nieważnych,
- 4) głosów ważnych bez dokonania wyboru,
- 5) głosów ważnych.

3. Obwieszczenie zawiera również informacje podane według okręgów wyborczych utworzonych dla wyboru poszczególnych rad, obejmujące liczby:

- 1) osób uprawnionych do głosowania,
- 2) oddanych głosów,
- 3) głosów nieważnych,
- 4) głosów ważnych bez dokonania wyboru,
- 5) głosów ważnych,
- 6) głosów ważnie oddanych na poszczególnych kandydatów w okręgach jednomandatowych,
- 7) głosów ważnie oddanych na poszczególne listy kandydatów (w okręgach wielomandatowych),
- 8) głosów ważnie oddanych na poszczególnych kandydatów każdej z list,
- 9)²¹⁾ nie obsadzonych mandatów z przyczyn, o których mowa w art. 43 ust. 2 i art. 51 ust. 2,

oraz nazwiska i imiona wybranych radnych; w okręgach wielomandatowych ze wskazaniem list, z których zostali wybrani.

4.²²⁾ Obwieszczenie, odpowiednio w częściach wymienionych w ust. 2 i 3, podaje się do wiadomości publicznej przez rozplakatowanie w każdej gminie.

5. Wojewódzki komisarz wyborczy zarządza ogłoszenie obwieszczenia o wynikach głosowania i wynikach wyborów w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

6.⁵⁾ Wojewódzki komisarz wyborczy przesyła po jednym egzemplarzu każdego obwieszczenia Państwowej Komisji Wyborczej oraz do wojewódzkiego urzędu statystycznego.

Art. 103.⁵⁾ Po dokonaniu czynności określonych w art. 102 wojewódzki komisarz wyborczy przesyła materiały z wyborów do wojewody, który przechowuje te materiały do czasu otrzymania dalszych zarządzeń Państwowej Komisji Wyborczej.

Art. 104.⁵⁾ Państwowa Komisja Wyborcza podaje do wiadomości publicznej obwieszczenie zawierające informacje o zbiorczych wynikach wyborów do rad na obszarze całego kraju, podlegające ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”.

²¹⁾ Dodany przez art. 2 pkt 7 lit. a) ustawy wymienionej w przypisie 1.

²²⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 7 lit. b) ustawy wymienionej w przypisie 1.

Art. 105.²³⁾ Państwowa Komisja Wyborcza publikuje opracowanie statystyczne zawierające szczegółowe informacje o wynikach głosowania i wynikach wyborów do rad gmin.

Rozdział 17

Ważność wyborów

Art. 106. 1. W ciągu 14 dni od dnia wyborów wyborca może wnieść protest przeciwko ważności wyborów, jeżeli dopuszczono się przestępstwa przeciwko wyborom albo naruszenia przepisów niniejszej ustawy, a przestępstwo to lub naruszenie mogło wywrzeć istotny wpływ na wynik wyborów.

2.²⁴⁾ Protest wnosi się na piśmie do właściwego sądu wojewódzkiego. Jeżeli protest nie zawiera wystarczającego udokumentowania zarzutów, sąd może wezwać osobę wnoszącą protest do uzupełnienia dokumentacji w ciągu 7 dni od wniesienia protestu.

3.²⁵⁾ Sprawy, o których mowa w ust. 1, sąd wojewódzki rozpatruje w składzie 3 sędziów na posiedzeniu jawnym w terminie 3 miesięcy od daty wniesienia protestu z udziałem wojewódzkiego komisarza wyborczego i zainteresowanych.

Art. 107. 1. Sąd wojewódzki unieważnia wybory w odpowiednim okręgu wyborczym w całości lub części, jeżeli w wyborach w tym okręgu dopuszczono się przestępstw przeciwko wyborom lub naruszenia przepisów niniejszej ustawy, które wywarły istotny wpływ na wyniki głosowania lub ich ustalenie.

2. Unieważniając wybory, sąd wojewódzki określa w orzeczeniu, w jakim zakresie i od jakiej czynności należy rozpocząć nowe postępowanie wyborcze.

3.²⁶⁾ Od orzeczenia sądu wnoszącemu protest i wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu przysługuje środek odwoławczy do właściwego sądu apelacyjnego, który rozpoznaje sprawę w ciągu 30 dni. Przepis art. 106 ust. 3 stosuje się odpowiednio.

Art. 108. 1. W razie unieważnienia wyborów wojewoda zarządza w ciągu 14 dni od daty unieważnienia ponowne wybory w odpowiednim okręgu wyborczym przy uwzględnieniu treści orzeczenia, o którym mowa w art. 107, ustalając jednocześnie kalendarz czynności wyborczych.

2. Ponowne wybory, w zakresie określonym orzeczeniem sądu, przeprowadza się przy odpowiednim zastosowaniu przepisów niniejszej ustawy. Kalendarz wyborczy może przewidywać krótsze terminy.

3. Wybory ponowne, o których mowa w ust. 1 i 2, przeprowadzają te same komisje wyborcze na podstawie tych samych spisów wyborców, chyba że podstawą unieważnienia były zarzuty odnoszące się do komisji lub spisów. W tych wypadkach należy niezwłocznie powołać nowe komisje lub sporządzić nowe spisy.

Rozdział 18

Wygaśnięcie mandatu radnego i uzupełnienie składu rady

Art. 109.²⁷⁾ 1. Wygaśnięcie mandatu radnego następuje wskutek:

- 1) śmierci,
- 2) zrzeczenia się mandatu,
- 3) utraty prawa wybieralności lub braku tego prawa w dniu wyborów,
- 4) prawomocnego wyroku sądu, orzeczonego za przestępstwo umyślne.

2. Wygaśnięcie mandatu radnego z przyczyn, o których mowa w ust. 1, stwierdza właściwa rada gminy w drodze uchwały najpóźniej w ciągu 3 miesięcy od ich wystąpienia. O wygaśnięciu mandatu radnego zarząd gminy powiadamia wyborców właściwego okręgu wyborczego w drodze obwieszczenia.

3. Wygaśnięcie mandatu radnego następuje również, stosownie do przepisów ustawy o samorządzie terytorialnym, w wypadku odwołania rady w drodze referendum, rozwiązania rady z mocy prawa lub rozwiązania rady uchwałą Sejmu.

4. Wygaśnięcie mandatu radnego następuje w przypadku zmian w podziale terytorialnym państwa stosownie do przepisów art. 114.

Art. 110. 1.²⁸⁾ W wypadku wygaśnięcia mandatu radnego, wybranego w okręgu jednomandatowym, przeprowadza się w tym okręgu, w ciągu 3 miesięcy od daty stwierdzenia przez radę wygaśnięcia mandatu, wybory uzupełniające, chyba że do zakończenia kadencji rady zostało mniej niż 6 miesięcy.

2.²⁹⁾ Jeżeli w wyniku wyborów, o których mowa w ust. 1, mandat pozostaje nie obsadzony, wybory uzupełniające powtarza się między 6 a 9 miesiącem, licząc od daty tych wyborów.

²³⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 22 września 1995 r. o zmianie ustawy — Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 132, poz. 640), która weszła w życie z dniem 1 grudnia 1995 r.

²⁴⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 8 lit. a) ustawy wymienionej w przypisie 1.

²⁵⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 8 lit. b) ustawy wymienionej w przypisie 1.

²⁶⁾ Dodany przez art. 2 pkt 9 ustawy wymienionej w przypisie 1.

²⁷⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 10 ustawy wymienionej w przypisie 1.

²⁸⁾ Zgodnie z oznaczeniem ustalonym przez art. 1 pkt 3 lit. a) ustawy z dnia 10 maja 1991 r. wymienionej w przypisie 13.

²⁹⁾ Dodany przez art. 1 pkt 3 lit. b) ustawy z dnia 10 maja 1991 r. wymienionej w przypisie 13 oraz w brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 11 ustawy wymienionej w przypisie 1.

3.³⁰⁾ Jeżeli w wyborach, o których mowa w ust. 1, zarejestrowany jest tylko jeden kandydat, głosowania nie przeprowadza się, a za wybranego właściwa terytorialna komisja wyborcza uznaje zarejestrowanego kandydata, sporządzając odpowiedni protokół. Wzór protokołu określi Państwowa Komisja Wyborcza. Przepisy art. 90–94 stosuje się odpowiednio.

Art. 111. 1.³¹⁾ Wybory uzupełniające zarządza wojewoda, po porozumieniu z wojewódzkim komisarzem wyborczym.

2. Wybory uzupełniające odbywają się przy odpowiednim zastosowaniu przepisów niniejszej ustawy, z tym że:

- 1) zarządzenie o przeprowadzeniu wyborów ogłasza się w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- 2) kalendarz wyborczy może przewidywać krótsze terminy.

Art. 112. 1. W wypadku wygaśnięcia mandatu radnego wybranego w okręgu wielomandatowym rada, stwierdzając wygaśnięcie mandatu radnego, podejmuje uchwałę o wstąpieniu na jego miejsce kandydata z tej samej listy, który w wyborach uzyskał kolejno największą liczbę głosów, a nie utracił prawa wybieralności. Przy równej liczbie głosów decyduje kolejność zamieszczenia kandydata na liście.

2. Kandydat może zrzec się pierwszeństwa do obsadzenia mandatu na rzecz kandydata z tej samej listy, który uzyskał kolejno największą liczbę głosów. Oświadczenie to powinno być zgłoszone radzie na piśmie w ciągu trzech dni od daty doręczenia zawiadomienia o przyznaniu mandatu.

3.³²⁾ Jeżeli wskutek wygaśnięcia mandatów, których obsadzenie w trybie ust. 1 i 2 nie było możliwe, skład rady zmniejszył się więcej niż o jedną piątą, przeprowadza się wybory uzupełniające do danej rady, chyba że do zakończenia kadencji rady zostało mniej niż 6 miesięcy.

4.³³⁾ Wybory, o których mowa w ust. 3, przeprowadza się w okręgu wyborczym, w którym pozostaje nie obsadzony mandat, w trybie i na zasadach ustalonych dla wyborów do rad gmin w okręgach wielomandatowych. Do wyborów tych przepisy art. 110 ust. 1 i 2 dotyczące terminu przeprowadzania wybo-

row uzupełniających oraz art. 111 stosuje się odpowiednio.

Art. 112a.³⁴⁾ 1. Jeżeli z przyczyn, o których mowa w art. 43 ust. 2 lub art. 51 ust. 2, w okręgu wyborczym pozostaje nie obsadzony mandat, przeprowadza się w tym okręgu wybory uzupełniające między 6 a 9 miesiącem, licząc od daty wyborów.

2. Przepisy art. 110, art. 111 i art. 112 ust. 4 stosuje się odpowiednio.

Art. 113. 1.³⁵⁾ Prezes Rady Ministrów w wypadkach określonych w art. 109 ust. 3 zarządza, w okresie 2 miesięcy, wybory przedterminowe do rady, chyba że przepisy ustawy o samorządzie terytorialnym wyznaczają inny termin dla zarządzenia tych wyborów.

2. Wyborów przedterminowych nie przeprowadza się w okresie sześciu miesięcy przed upływem kadencji rady.

3.³⁶⁾ Art. 110 ust. 3 stosuje się odpowiednio także do wyborów, o których mowa w ust. 1.

Art. 114.³⁷⁾ 1. Zmiany w podziale terytorialnym państwa zachodzące w toku kadencji rad powodują następujące zmiany:

- 1) jeżeli z jednej gminy tworzy się dwie lub więcej gmin, dotychczasowa rada gminy zostaje z mocy prawa rozwiązana,
- 2) jeżeli z gminy zostaje wyłączony obszar stanowiący okręg wyborczy dla wyboru rady tej gminy i włączony do sąsiedniej gminy, radny stale zamieszkały i wybrany w tym okręgu staje się radnym rady w gminie powiększonej; mandat radnego nie spełniającego tych warunków wygasa z mocy prawa,
- 3) jeżeli z gminy zostaje wyłączony obszar stanowiący część okręgu wyborczego dla wyboru rady w tej gminie i włączony do sąsiedniej gminy, radny stale zamieszkały na tym obszarze i wybrany w tym okręgu staje się radnym w gminie powiększonej,
- 4) jeżeli gmina zostaje włączona do innej gminy albo dwie lub więcej gmin łączy się w nową gminę, rady tych gmin zostają z mocy prawa rozwiązane.

2. W wypadkach, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i 4, przeprowadza się wybory nowych rad gmin w trybie i na zasadach określonych niniejszą ustawą. Prze-

³⁰⁾ Dodany przez art. 1 pkt 3 lit. b) ustawy z dnia 10 maja 1991 r. wymienionej w przypisie 13 oraz w brzmieniu ustalonym przez art. 164 pkt 1 ustawy wymienionej w przypisie 2.

³¹⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 12 ustawy wymienionej w przypisie 1.

³²⁾ Dodany przez art. 1 pkt 4 ustawy z dnia 10 maja 1991 r. wymienionej w przypisie 13.

³³⁾ Dodany przez art. 1 pkt 4 ustawy z dnia 10 maja 1991 r. wymienionej w przypisie 13 oraz w brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 13 ustawy wymienionej w przypisie 1.

³⁴⁾ Dodany przez art. 2 pkt 14 ustawy wymienionej w przypisie 1.

³⁵⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 15 ustawy wymienionej w przypisie 1.

³⁶⁾ Dodany przez art. 1 pkt 5 ustawy z dnia 10 maja 1991 r. wymienionej w przypisie 13.

³⁷⁾ W brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 16 ustawy wymienionej w przypisie 1.

pisy art. 111 ust. 2 pkt 2 i art. 113 stosuje się odpowiednio.

3. W wyniku zmian w składach rad gmin, o których mowa w ust. 1 pkt 2 i 3, dopuszcza się na czas danej kadencji, z zastrzeżeniem ust. 4, odstępstwa od ustawowej liczby radnych ustalonej dla danej rady, stosownie do przepisów ustawy o samorządzie terytorialnym.

4. Jeżeli w wyniku zmian, o których mowa w ust. 3, skład rady zmniejszył się do 2/3 ustawowej liczby radnych, rada gminy zostaje z mocy prawa rozwiązana. Przepis ust. 2 stosuje się odpowiednio.

5. Wojewódzki komisarz wyborczy podaje do publicznej wiadomości oraz ogłasza w wojewódzkim dzienniku urzędowym, w formie obwieszczenia, informację o rozwiązaniu z mocy prawa rady gminy z przyczyn, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i 4 oraz w ust. 4.

6. Wygaśnięcie mandatu radnego z przyczyn, o których mowa w ust. 1 pkt 2 i 3, stwierdza właściwa rada gminy w drodze uchwały najpóźniej w ciągu 3 miesięcy od ich wystąpienia. Niepodjęcie przez radę gminy uchwały w tym terminie jest równoznaczne z wygaśnięciem mandatu z mocy prawa.

Art. 114a.³⁸⁾ Kadencja rady i radnych wybranych w wyborach ponownych, uzupełniających, przedterminowych oraz w wyborach, o których mowa w art. 114 ust. 2 i 4, upływa z dniem upływu kadencji rad wybranych w wyborach zarządzonych na podstawie art. 9 niniejszej ustawy.

Rozdział 19

Przepisy przejściowe i końcowe

Art. 115. (pominięty³⁹⁾).

³⁸⁾ Dodany przez art. 2 pkt 17 ustawy wymienionej w przypisie 1.

³⁹⁾ Zamieszczony w obwieszczeniu.

Art. 116. W miastach podzielonych na dzielnice wybory na podstawie niniejszej ustawy przeprowadza się tylko do rad miejskich, chyba że zgodnie z obowiązującymi przepisami dzielnice w danym mieście stanowią samodzielne gminy. W takim wypadku rady gminy w dzielnicach wybiera się według zasad określonych w art. 8 ust. 2 i w innych przepisach niniejszej ustawy odnoszących się do wyborów w wielomandatowych okręgach wyborczych.

Art. 117. (pominięty³⁹⁾).

Art. 118. (pominięty³⁹⁾).

Art. 119. (pominięty³⁹⁾).

Art. 120. 1. Koszty związane z wyborami pokrywane są z budżetu państwa, z tym że nie dotyczy to kosztów związanych ze zgłaszaniem kandydatów i prowadzoną przez nich kampanią wyborczą.

1a.⁴⁰⁾ Informację o wydatkach pokrywanych z budżetu państwa, o których mowa w ust. 1, Kierownik Krajowego Biura Wyborczego podaje do publicznej wiadomości w ciągu pięciu miesięcy od dnia wyborów.

2. Wszelkie pisma oraz postępowanie sądowe i administracyjne w sprawach wyborczych wolne są od opłat.

Art. 121. (pominięty³⁹⁾)

Art. 122. Traci moc ustawa z dnia 13 lutego 1984 r. — Ordynacja wyborcza do rad narodowych (Dz. U. z 1988 r. Nr 7, poz. 55).

Art. 123. Ustawa wchodzi w życie z dniem ogłoszenia⁴¹⁾.

⁴⁰⁾ Dodany przez art. 2 pkt 2 ustawy wymienionej w przypisie 23.

⁴¹⁾ Ustawa została ogłoszona dnia 19 marca 1990 r.